

PROTESTÁNS HETILAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

Megjelen minden héten egyszer szombaton egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt. — Az osztrák-magyar monarchián kívül eső országokba egy évre 7 frt. — Egyes szám ára 12 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt; kétszáz szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr.; harmadiknál 70 kr.; bélyegdíj mindenik hirdetésnél külön-külön 30 kr. Melléklési díj minden száz darabtól 1 frt 50 kr. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Nagy Péterfia-utca 961. sz. intézendők.

Mit tett a reformátusok egyetemes konventje Debreczenben, s hogyan ítélnék arról némely jó (?) barátaink?

(Vége).

A Pester Lloyd már jelzett munkatársa nem egyszer félreismerhetlen bizonyítékát adta annak, hogy a protestánsok iránt a legszélső határokig kiméletlen tud lenni, noha azt mondják, hogy maga is protestáns. Azonban csak névvel és nem valósággal protestáns az, a ki a protestánsok ügyét oly gyűlöletessé igyekszik tenni. De lássuk a cikket közelebbről!

Miután cikkiró a konvent tagjairól s főleg a lelkesekről egy nagyon durván festett képet ad, így elmélkedik: „Innen az a nevezetes naivitás, melylyel a hitfelekezeti hősök a kormány ellen ugyanazon 179^o₉₁. XXVI. t. cikkre hivatkoznak, mely a kormány eljárásának legfontosabb törvényes alapját képezi.“ — Kérjük szépen, nem naivitás az, midőn a protestánsok az idézett törvénycikkre hivatkoznak, hanem a törvényhez ragaszkodás, azon alapnak kimutatása, melyről sem egyik sem másik félnek eltávozni, lelépni nem szabad; a békekötéseken kívül épen e törvénycikk képezvén a magyar protestáns egyház jogainak legerősebb és legbiztosabb alapját, épen azért nem is engedik meg a hatalomnak, hogy kénye kedve szerint magyarázza, értelmezze azt, s ha valakinek a protestánsok törvényhez való szívós ragaszkodása nem tetszik, arról már nem tehetünk, a kedvéért semmiféle önkénynek meg nem hódolunk. Különben az idézett törvénycikkben a főfelügyeleti jog a protestáns iskolákra egyszerűen fentartatik, s azt a protestánsok nem tagadták s nem tagadják. De más dolog törvényt magát vagy annak önkényes magyarázatát alkalmatlanságát elismerni; más dolog logikával és jóakarattal vagy ezek nélkül itélni. Ha valamelyik részen naivitást lehet feltételezni, az épen nem nálunk, hanem azoknál van, kik az idézett törvényben fen-

tartott főfelügyeleti jogra vonatkozó s nagy általánosságban kifejezett tételt tisztán hatalmi szempontból apró tételekre felbontják, abba nekik tetsző dolgokat önkényileg belegondolnak, s akkor így szólnak: ime így kell érteni a törvényt. Holmi explanatziók és resoluziókból jól tudjuk mi már, hogy a törvényeket hogyan lehet magyarázgatni és bővítetni, s a kelepczébe nem megyünk belé.

Mi jól értjük a törvényt s egyedüli kívánságunk az, hogy a kormány is jól értse azt. H. urnak pedig ajánljuk az elmélkedést e thema felett: ne sutor ultra crepidam. A főfelügyeleti jog szempontjából ama törvényre hivatkozás a protestánsok részéről egészen természetes, mert azt elismerték mindenkor s annak megfelelőleg a főfelügyeletet az államkormány gyakorolta is, még pedig az autonóm egyház szabadságához egészen méltóan; tessék így gyakorolni ezután is.

A cikkező a konvent határozatát bírálgatván azt mondja: „e határozatban csupán egy pont van, melynek némileg tárgyi jelleme van, az az ellenvetés t. i. hogy a kormány az iskolák felügyeletét szabályozni akarja, mielőtt a tanügy benső szervezetét törvényesen, végérvényesen keresztül vitte volna.“ Ide vonatkozólag a határozat így szól: „már maga és főleg azon szándék fenyegeti veszélylyel önkormányzatunkat, hogy a kormány melőzve az ordinatio literariae institutionis-nak az 179^o₉₁. XXVI. t. cz. értelmében megalkotását, a törvényhozástól kizárólag a felügyeletnek részletes intézkedéseket igénylő gyakorlására kérne felhatalmazást, — melyet ha megnyerne, irányunkban nemcsak, hogy esetleg önkényes eljárásokra nyujtatnék mód, de a dolog természeténél fogva tényleg és legalább indirecte rendelkezési jogot gyakorolna oly ügyekben, melyekre önkormányzatunk értelmében a kormány csupán felvigyázhat az állami érdekek védelme szempontjából. Mindezeknek előreláthatólag azon káros következése is leane, hogy számos összeütközésekre vezetne egyházunk

és azon magyar állam kormánya között, melynek mi nemcsak híj polgárai vagyunk, de kulturális intézeteinkben is nagy nemzeti érdekeit szolgáljuk saját erőnkéből.“ A feliratnak ezen okos, s oly nemes patriotismust lehelő soraira a Pester Lloyd cikkezője szóról-szóra ezt írja: „Ki akarná tagadni, hogy ezen ellenvetésben mennyi igazság van? hogy sokkal kedvezőbb, mindkét félre nézve czélszerűbb, a dolog lényegére nézve hasznosabb volna, ha a kormányzás *mindakét* feladatát *egyszerre* megoldhatná? hogy ily módu sokféle viszályoknak, zsurlódásoknak, félreértéseknek egyszersmindenkorra vége vettetnék?“ E vallomás reánk nézve kedvező; mert e szerint ha nem engedtetik is meg, hogy teljes igazságunk van, de elismertetik, hogy ellenvetésünk sok igazságot tartalmaz; elismertetik, hogy ha a főfelügyeleti jog tisztán és egyedül állapittatik meg a tanügy benső rendszere nélkül, akkor sok viszályok, félreértések és zsurlódások fejlődhetnek ki a ref. egyház és az állam között. De mig ennek elkerülése végett a ref. egyház konventje egész következetességgel oly egyoldalú törvény alkotását roszszalja, a cikkiró, a ki egyoldalulag az állami mindenhatóságot bálványozza, óhajtja azt, s egy e benső szervezetre vonatkozó törvénynek alkotását most nem tartja sem kívánatosnak sem lehetőnek. még pedig azért, mert „az egyes tanintézetek igényei és tagozatai felett homály uralkodik, a közép- és főiskolák viszonya iránt a vélemények megvannak oszolva, a görög nyelvnek helyzete a gymnasiumban, egyfelől a reáliskolák viszonya a gymnasiumokhoz másfelől a főiskolákhoz s különösen az egyetemekhez s több effélék nagy nehézségeket képeznek, melyek eddig Európában minden civilizált államot visszatartóztattak egy a közép- és főiskolákra vonatkozó törvény alkotásától.“ Ha ezen nehézségek, e vélemény zavarok valóban léteznek, akkor a konvet aggodalma igen alapos, az általa elfoglalt álláspont egyedül szabatos, helyes és bölcs. Ugyanis a tanügy fentemlített fontos pontjaira nézve zavarban levő egy és ugyanazon miniszter is ma egyet holnap mást akar, ma ezt holnap azt tartja helyesnek és jónak, — hatalmi körét most kisebb majd nagyobb távolságra igyekszik kiterjeszteni; s minthogy a miniszterek sem örökéletűek, a következő miniszter elődjétől ismét eltérő közoktatásügyi politikát fog üzni stb.

Ily módon a felekezeti hatóságok örökös bizonytalanságban hanyatnának, az önkény, szélső s talán erőszak, olykor roszakarat játéka lehetnének s az autonomia leglényegesebb atribu-

tumai egymásután elvétetnének, — ha türelmes birkák módjára mindent engednének; vagy békekötések és országos törvények adta jogainkhoz hiven ragaszkodnánk s a kormánynyal szemben erős és állhatatos oppositiót fejtenénk ki, ő minket, mi őt erőtlentivén, — vajjon nem a tanügy sinylené-e meg első sorban e czivódást, s emelni fogná-e az akár a hazának, akár az egyháznak üdvét és javát? Hiszen autonomiánk hirhedt ellensége, a reformátusok elfogult gyűlölöje H maga is beismeri, hogy „az iskolai szervezet codifikálása előtt a főfelügyelet szabályozása bizonyos tekintetben rosz, (ein Uebel) melyet kikerülni nem lehet, de ugymond, az állami megszilárdulás tekintetében lényeges előhaladás volna az stb.“ Ugyan miképen lehet képzelni megszilárdulást vagy előhaladást ott, hol valamely intézkedésnek milliók és milliók egyesült akarata áll ellent? Épen az állam szempontjából pedig ez oly egyoldalú törvény alkotása veszélyes és káros volna. — Mi pedig tapasztalatból tudjuk már is, hogy a kormány, — törvény nem szabályozván a tanügyet, mennyi sértő és bántó rendeleteket bocsátott ki eddig is, — hát ha még egy tisztán és egyoldalulag a felügyeletre nézve hozott általános törvény által hatalmának és önkényének leszünk kiszolgáltatva? Isten mentsen minket ettől, s a kormányt rövidlátó barátai rosz tanácsa követésétől!

Az Ellenőr 438. száma is menydörgő cikket hozott a konvent jelzett határozata ellen, de az minden érdessége mellett is nem oly elfogult és ellenséges indulatu ember szülötte, a ki velünk lényeges és fő pontban egyetért, s tud méltányos is lenni irántunk, irván:

„Eszünkben sincs rosz néven venni a konvent igen tisztelt tagjainak, hogy ügyöket a mennyiben a kormány intentióiban az autonomia valódi megsértését látnák, erélyesen védelmezzék.“ Csakhogy ő a kormányról roszat nem tételezhetvén fel, annak eljárását ez ügyet illetőleg mentegeti. A konvent azon felfogását pedig hogy a *coordinatio literariae* institutionisnak törvénybe iktatása előtt a főfelügyeleti törvény megalkotása nem kívánatos, egész őszinteséggel elfogadja mondván „mi magunk is ama véleményben vagyunk, hogy a controversiák megszüntetésére s az ügy végleges elintézésére nézve legalkalmasb eszköz lett volna a materialis törvény megalkotása.“ Ha az Ellenőr cikkében a konvent megtámadtatott, ennek oka félrevezettetésében felizgattatásában és nem a jóakarát hiányában is keresendő, mint a P. Ll.-nál.

A P. L. cikkírója azon állítására, hogy a közép- és felsőiskolák ügyére nézve egész Európában nincs még oly törvény, alkotva azzal felelek, hogy materialis törvény nélkül a főfelügyeleti jog egész Európában sincs egy abstract törvény által szabályozva, s hogy Európa continensén egyetlen államban sem bir egyetlen felekezet is oly autonómiával, mint mi protestánsok Magyarországon birunk, Angolországban pedig az egyházak nagy szabadsággal intézkednek iskoláik felett, s az állam beavatkozásáról tudni sem akarnak.

Egyébiránt a mily sokan állítják a szóbanforgó iskolaszervezés lehetetlenségét, oly sokan vagy még talán többen vitatják az ellenkezőt. S valóban nincs képtelenebb beszéd, mint a szervezés lehetetlenségének állítása, mert ezzel együtt az is elismertetik, hogy a közép- és felsőiskolai oktatás terv- és czélszerű vezetése lehetetlen, a felügyelet pedig igazságos, helyes és következetes módon nem gyakoroltathatik. Örök időkre alkotandó törvényről szó különben sem lehet, ha pedig a jelen szükségnek megfelelő szervezeti munkálatot életre hozni a jelenkor magasan fejlett tudományossága és szakképzettsége nem tudna, akkor az minden előző koroknál szánandóbb és szerencsétlenebb volna, akkor a jelen nemzedék arról tenne bizonyosságot, hogy a fejlődés útján egy árva lépést sem tud vagy akar előre tenni, a tökéletesedésnek egy újabb láncszemét sem képes megteremteni. Ha pedig csakugyan ily tehetetlen a jelenkor, úgy kötelessége engedni szabadon folyni a dolgok mostani rendjét mindaddig, míg az alkotásra képes korszak hajnala felderül, mely a kezébe adott örökséget jobban tudja becsülni és értékesíteni, s az el nem idegenített ősi telken a jövő nemzedékek számára a szellem biztos alapu, sokat ígérő és fenséges épületét fogja emelni. Ez a legjobb tanács, mit a non possumus embereinek adni lehet, annyival inkább, mert a többször nevezett törvény értelmében a tudományos oktatás törvényhozás útján leendő rendezéseig a mindkét hitfelekezetű evangélikusoknak a tanítás és tanulás rendjét, szabályát és módját rendezni joguk és szabadságuk van. A miből egyszersmind következik, hogy egy oly országos törvény alkotásáig a főfelügyeleti jog gyakorlása csakis arra vonatkozhatik, hogy az evangélikusok saját alkotta szervezetüket végrehajtják-e, s azon szervezet egészében és szellemében a tudományos haladásnak nem hátráltatója-e, s az állam érdekeinek nem gátja és akadályja-e, de a kormánynak a maga tantervét reánk erőszakolni, változó nézetei szolgálalkú utánzóivá tenni nincs

legkisebb joga is, valamint nincs joga a főfelügyeletet saját kénye és kedve, tanácsosai szeszélye szerint úgy gyakorolni, — hogy ezáltal iskoláink léte minden perczen kérdésessé tétethessék. — A cikkíró minden egyes vádjaira és támadásaira ezuttal felelni nem czélom. — Lehet, hogy érett gondolkodás után maga is beismeri méltatlankodásait s önként a javulás útjára tér. Ez volna a legóhajtandóbb. Ez okozna igaz örömet mennyben is.

A ref. egyház az államhatalom praerogativait tisztelettel elismeri, — az államhatalom viszont készséggel ismerje el és tisztelje annak szent és elévülhetetlen jogokon nyugvó szabadságát. Semmi sem kívánatosabb, mint hogy a fenforgó vitás kérdés a jognak, szabadságnak, előrehaladásnak kedvezőleg, az egyház és állam békéségére és üdvére oldassék meg, a kormányt pedig ügyetlen, rövidlátásu és indulattól kergetett tanácsadóitól mentse meg a jó Isten.

Adja Isten, hogy a kormány megértse és kellőleg méltányolja a ref. egyház álláspontját, melyre az nem a törvényes hatalom iránti ellenzékieskedésből hanem a szabadság és törvényes jogok tiszteletéből s eszélyességéből helyezkedett; értse meg a magas kormány, hogy az a ref. s illetve prot. egyház, mely immár negyedfél századon felül a szabadság, a haladás, a tudományosság, a magyar haza és nemzetiség ügyét annyi kitartással és áldozattal, sikerrel és dicsőséggel szolgálta, missiójához hűtelen nem leend, s a maga üdvében és bődögségében a haza üdvét és nagyságát is keresi és munkálja.

Joó István.

A történelem és a békésmegyei „régész-mivelődés történelmi egyesület“ elnöke.

Régi, idestova egy éves dolgokat kell felujtitanom. 1878. szept 16-án B-Gyulán, Békésmegye székvárosában, a megyei „régész-mivelődés történelmi egyesület“ ünnepélyes évi közgyűlését tartotta. Ez alkalommal a közgyűlést megnyitott elnök, főt. Göndöcs Benedek apát és gyulai r. kath. pélbános ur, megnyitó beszédében többek között oly állításokat is kockáztatott, melyeket a történelmi elfogulatlan itészet világitása mellett megjegyzés, illetőleg visszautasítás nélkül hagyni a legnagyobb meglepedkezés volna úgy az igazság iránt való tisztelet, mint a protestántismus becsületéről.

Fent nevezett elnök ur, megnyitó beszédében „Békésmegye a török uralom alatt és az erdélyi fejedelmek korában“ feliratu themáról értekezett. — Nem szándékszunk ezuttal az értekezésnek (?), mint olyannak, bővebb méltatásába ereszkedni, pedig talán az értekező által *kutforrásoknak* nevezett segédművek némelyikének kutforrasi természetete, ugyszintén az értekezés historiai becse, értéke felől

is sok érdekes dolgot hozhatnánk napfényre. — E helyett egyszerűen csak utasítjuk történetkedvelőinket a „Békésmegeyi régész-miv. tört. egyesület“ 1878-iki *Évkönyvében*, s a Gyulán megjelent, most már néhai „Békési Lapok“ 1878. évfolyama 39—43 számaiban egész terjedelmében közölt beszéd, illetve értekezésre. Nekünk csupán az értekezés elejével, s annak is néhány kezdősorával van dolgunk. E sorok a következők: „A 16-ik században két nagy dolog történt hazánkra nézve, ugymint a reformáció és a mohácsi vész.“

„Az első mélyebben vitt bennünket Európa mozgalmaiba, mint talán a kereszténység felvétele, mert ugyszólván kikapott önmagunkból, azaz megosztá nemzetünket, s lelki sebekkel veré az országot örök időre, ha egy nem ugyan magasabb, de lételünkre nézve elhatározóbb eszme: a nemzetiség eszméje nem fog gyógyításához; — a másik önföldön tette semmivé a magyart, s új meghasonlásba vitte hazánkat, melyben király és király álltak szemközt egymással, — s vallás és nemzetiség — e két legszentebb tárgya nemzetünknek, — vitte elől a dulongás fegyverét (sic!), s utánna az emberi szenvedélyek, s mindennemű apró roszaknak táborilag rendezett serege.“ (Lásd a néhai „Békési Lapok“ 1878. évf. 39. számát.)

Ime, rövid néhány sorban mennyi elfogultság, mennyi igazságtalanság! Már az mindjárt, hogy „a reformáció mélyebben vitt bennünket Európa mozgalmaiba, mint talán a kereszténység felvétele,“ — nagyon merész, sokat mondó, emellett homályos, s épen ezért nem is alapos állítás. Mert ha meggondoljuk, hogy a kereszténység felvétele hozott bennünket Európával tulajdonképen szoros összeköttetésbe, s ez összeköttetés aztán mennyi háborúnak lett — már akár közvetve, akár közvetlenül, — szülője, s később, a török hatalom terjeszkedésekor, pl. a Hunyadiak korában, mennyiszere szerepelt védelmi és támadó harcainkban épen a kereszténység érdekeinek megóvása: akkor bizonyára nem lehet azt mondanunk, legalább józanul nem, hogy a reformáció mélyebben vitt volna bennünket Európa mozgalmaiba, mint a kereszténység felvétele. — Bocskay István, Bethlen Gábor és I. Rákóczy Györgynek a vallási és politikai szabadság érdekében megindított harcain kívül alig találunk említést érdemlő mozanatot történelmünkben, melyről azt lehetne mondani, hogy Európa mozgalmaiba a reformáció révén, annak indításából játszott volna bele. S bizony, ha az európai reformáció ügyének a gondviselés Magyarországon kívül más országokban erősebb támaszt nem teremt vala, akkor nem igen volna ma protestantismus, legalább nem a mai ereje és jelentőségében.

De a mi legkülönösebb és legbántóbb, a t. értekező ur nem restelli emez állítását emigy indokolni: „mert (a reformáció) *ugyszólván kikapott önmagunkból, azaz megosztá nemzetünket, s lelki sebekkel veré az országot örök időre, ha egy nem ugyan magasabb, de lételünkre nézve elhatározóbb eszme: a nemzetiség eszméje nem fog gyógyításához; a másik (t. i. a mohácsi vész) önföldön tette semmivé a magyart, s új meghasonlásba vitte hazánkat, melyben király és király álltak szemközt egymással, — s vallás és nemzetiség — e két legszentebb tárgya nemzetünknek, — vitte elől a dulongás fegyverét“ stb. — No kérem, ezt már értse, a ki tudja! Soha képtelenebb érvelést, okadolást mint ez!*

Mélyen bele vitt bennünket a reform. Európa mozgalmaiba „*mert ugyszólván kikapott önmagunkból.*“ Ezt valószínűleg maga a t. értekező ur sem igen értette, azért sietett is hozzá tenni: *azaz megosztá nemzetünket, s lelki sebekkel veré az országot örök időre!* — Mi ezt sem értjük ugyan, de legalább sejtjük, mit akar a t. értekező ur ezzel mondani. Csak az a baj, hogy mi a történelmet nem elfogultan, egyik vagy másik néposztály, felekezet vagy nemzetiség szemüvegén át tanulmányoztuk, hanem igenis az osztó-igazság, az emberi tökéletesedés és isteni az gondviselésbe vetett rendületlen hit világánál, mely nem engedi, hogy bárkivel is igaztalanságot, vagy méltatlanságot cselekedjünk.

Die Weltgesichte ist das Weltgesicht! és mi úgy tanulunk a történetből, hogy minden ferdítés, ráfogás, vagy méltatlan bántalom, előbb-utóbb visszahull a ferditő, ráfogó vagy méltatlanul bántalmazó fejére, mert *el jő az idő, mely a sötétség cselekedeteit világosságra hozza, s a történelem azért történelem, hogy igazságot szolgáltatson mindenkinek de nem úgy, mint az emberek szoktak néha egymásnak, hanem részrehajlatlanul, függetlenül, minden földi vagy emberi érdektől.*

Nagyon lekötölezett volna azért velem együtt minden történetbarátot a t. értekező, ha *meggyőző okokkal* bizonyította volna be idézett állítását; mert csak úgy, hanyagul, meggondolatlanul oda dojni ilyen tételeket, tiszteletlenség úgy a történelem, mint az avatott közönség irányában. Hiszen minden, a történelemben csak valamenyire tájékozott egyén is kénytelen beismerni, hogy a reformáció nagyszerű haladás volt az emberi mívelődés és civilizáció mezején. Ennek köszönhetjük a vallás- és lelkiismeretszabadság kifejtését, megállapítását; a tudományok szabadabb mozgását, észszerűbb mívelését; a népnevelés életreköltését, s magát az alkotmányos szabadság megszilárdulását. Vessünk csak egy tekintetet az európai emberiségnek a reformáció előtt való történelmére, s hasonlítsuk azt össze a reformáció után lefolyt eseményekkel, — lehetetlen, hogy szemünkbe ne tűnjék az az óriási, és pedig jótékony változás, melyet kétségtelenül maga a reformáció idézett elő. A ki ezt tagadni meri, az megtagadja a történelmet magát. A ki ezt látni nem akarja, az vagy vak, vagy *nem akar látni*. Mindkét esetben sajnálatraméltó, de azt nem érdemli, hogy neki történelmi tényekről komolyan beszéljünk. Még kath. higgyők, elfogulatlan történészek is méltánylással szólnak a reformáció és vívmányairól, mert hiszen ha nem akarják magukat kinevetetni, kénytelenek tisztelettel hajolni meg a tények hatalma előtt.

Épen ezért csak sajnálkozunk lehet az olyatén állítások felett, minőket a t. értekező ur a történelem nevében napfényre hozni nem átalott. — Tudom, hogy nemcsak hazánkban, de a külföldön is folyvást nehezen felejtethi a clérus ama kemény leczkét, melyet a történelem ítélőszékétől a reformáció utján kapott, s hogy a reformáció tanai, hívei, a római curia és satellesei előtt még mai napság és hazánkban is elátkozott eretnek tanok és emberek, a kikkel szemben, csakhogy megsemmisítsenek, vagy a mint ők magukat kifejezik: „ad majorem Dei gloriam!“ — szerintök szabadságos dolog minden, ha nem épen tisztességes eszközöket is használni; de hogy a történelem kiáltó tényeinek elferdítését épen egy „történelmi (?)“ társulat ün-

napélyes közgyűlésén ily vastagon merje valaki megpróbálni, — ezt, ma a XIX. század utolsó negyedében, megvallom, nem mertem feltenni senkiről. Azonban omnia jam fient, fieri quae posse negabam, s ugyanezért én nem is méltatom tüzetes czáfolatra az értekező ur ellenünk szórt lyukas mogyoróit. Ilyen gyermekes foglalkozáshoz sem időm, sem kedvem nincsen.

De azt mégsem tehetem, hogy meg ne kérdejem tőle, hogy ha már — szerinte — *a reformáció osztotta meg nemzetünket*, hát azt nem mondaná-e meg, hogy a Péter és Aba, I. Endre és I. Béla, I. Gejza, Sz. László és Salamon, II. Béla és Borics, III. és IV. István, Imre és Endre, II. Endre és IV. Béla, IV. Béla és V. István, Martell Károly és III. Endre, Venczel, Ottó és Róbert Károly, vagyis a nemzeti és pápai párt, Mária és Kis Károly, Erzsébet és I. Ulászló stb. stb. között dult számtalan viszály és pártoskodások alkalmával ki vagy *mi* osztotta meg ezt a nemzetet? Talán ezekben is a reformáció keze működött? Talán II. Ulászló és II. Lajos alatt a Szalkay, Báthory, Szápolyai és Verbóczy pártjai, szintén a reformáció szülöttei voltak, s a mohácsi vészt is az idézte elő? Értekezőtől kitelhetik, hogy e kérdésekre is igennel felel, s ennek nyomán azután egy füst alatt elmondhatja, — hogy az I. Ferdinánd és Szápolyai János közt támadt trónviszálynak is a reformáció volt a szülője!

Igen jó lett volna még *adatokkal bizonyítania* azt is: *hogyan és mennyiben verte meg a reformáció örök időre lelki sebekkel ezt az országot?* Talán mert népnevelést, iskolákat, magyar irodalmat, nyomdákat teremtett, s terjesztette a lelki felvilágosodást?! — Lehet, hogy értekező mindezeket lelki sebeknek tartja, és szerinte az volt az *egészséges lelki állapot*, midőn a papok között is ritka volt, a ki irni-olvasni tudott volna, a mint ez a reformáció előtti időkben, a történelem tanúsága szerint, ad majorem cleri gloriám — csakugyan megtörtént.

Nekünk azonban, bocsásson meg a t. értekező ur, más fogalmaink vannak a lelki sebekről. Szerintünk a kétszínűség, a jézsuitai álszenteskedés és ravaszság, a mások meggyőződése iránt való türelmetlenség, a lelki szabadság elnyomására irányzott törekvések, a józan felvilágosodástól való félelem, a bigotteria: ezek az *igazi lelki* sebek, melyekből kigyógyulni igen nehéz, talán teljes lehetetlen. Ha a t. értekező úgy hiszi, hogy a reformáció országunkat *ilyen* lelki sebekkel verte meg, akkor csak sajnálni tudjuk, de ki gyógyítására nem vállalkozhatunk épen a történelem méltóságának s az emberiség józan köztudatának őszinte tisztelete miatt.

Ennyi az, a mit ez alkalommal elmondani szükségesnek láttam. — Szerettem volna, ha másnak jut a szerenese, mindezeket előhozni. De engem, megvallom, elkeserített annak látása és tapasztalása, hogy egy felekezeti jelleg nélkül való régész-mívelődés történelmi megyei egyesület közgyűlésén, ilyen alaptalan és méltatlan vádak dobhatók büntetlenül a reformáció és a protestantizmus szemébe; elkeserített annyival is inkább, mert a nevezett egyesület tagjai között sokan vannak prot. férfiak, s maga az alelnök, a köztisztvisletben álló Haan Lajos csabai ev. lelkész és történetbuvár épen ott ült ama vádak elmondásakor az értekező mellett, a nélkül, hogy egy árva szóval is megjegyzést tett volna

azokra, ha egyebütt nem, a sajtóban. De hát hiszen *a hallgatás arany*, és talán még — *sok minden*. Ha egy felekezeti, pl. a Sz. István, Sz. László stb. társulat gyűlésén hallottunk volna ilyen kenetes beszédeket, semmi szavunk nem lenne ellenök. Igy azonban nem lehetett hallgatnunk; nem mert ime maholnap már egy éve, hogy mindezek megestek, és abban a Békésmegyében, a melynek lakói $\frac{2}{3}$ részben protestánsok, nem akadt egy férfiú, a ki határozottan felemelte volna tiltakozó szavát a történelem illetén magyarázata ellenében!

Ilyen aluszékonyság mellett nem lenne csoda, ha egyszer csak arra ébrednénk, hogy fejünk felől elbontották a házat.

Dixi. et salvavi animam meam!

Homolya István,
okl. gymn. tanár.

K i v o n a t

a magyarországi ágost. hitv. evangélikusok négy egyházke-rülete Budapesten 1879. szept. II-én és következő napjain tartott egyetemes közgyűlésének jegyzőkönyvéből.

H A T Á R O Z A T.

Az egyetemes közgyűlés a főfelügyeleti jog gyakorlása tárgyában a kormány által készített, általánosan ismert pontozatoknak irányában s azon törekvésben, melynek célja a felügyeleti jogot a felekezeti közép- és felsőiskolákra nézve külön szabályozni, — sajnos és indokolatlan kísérletet lát az ágost. hitv. evang. egyház ünnepélyes békekötések s az 1791. 26. törvényczikk biztosította jogi állásának, autonóm hatáskörének s az államhoz való viszonyának megváltoztatására.

A magyarhoni ágost. hitv. egyház teljes önérzettel hivatkozhatik arra, hogy saját erejéből, saját hivei áldozatkészségére utalva, mindenkor hiven igyekezett szolgálni a közművelődés fontos hazai érdekét. Szervezeténél fogva egész működése nyilvános s ezenkívül a főfelügyeleti jog eddigi terjedelme mellett is, hivatalos tudomására hozatik a kormánynak mindaz, mi az állami érdekek fölötti örökös szemponjtából szükséges.

Hivatkozhatik egyházunk arra is, hogy ha fordult elő oly törekvés jelensége, mely a nemzeti érdekek ellen irányult, megtalálta saját kebelében és saját hatáskörében érvényesítette is az állami érdek védelmére szükséges erőt.

És midőn ezek daczára a főfelügyeleti jog módosítása czéloztatik, méltán tartanunk kell, hogy ezen irány érvényesítése hatáskörünkbe való beavatkozásra, leglényegesebb jogaink csorbitására vezet; mert ily irány nélkül nincs semmi indok a főfelügyeleti jog újabb szabályozására.

Veszélyt rejt egyébiránt magában azon körülmény is, hogy a főfelügyelet külön rendezése szándékoztatik, mert, ha ily kérdés, egy az államban egyiránt mindenkire kötelező általános közoktatási törvény nélkül s keretén kívül nyerne megoldást, egyházunk önkormányzati függetlenségének biztosítékai helyébe, iskoláinkra nézve a kormány változó intézkedései lépnek.

Ezeknél fogva kijelenti a négy egyházkerület egyetemes közgyűlése: hogy e pontozatok irányával szemben ragaszkodik a bécsi és linczi békekötések s az 1791. 26. t. cikkben biztosított önkormányzati jogaihoz, tiltakozik minden oly törekvés ellen, mely ezek csorbitására vezethetne, és miután egyik főfeladatának ismeri egyházunk önkormányzati szabadságának épsége felett éberem öröködni, az előzmények pedig jogosulttá teszik azon aggodalmat, hogy a pontozatokban foglalt elvek törvény erőre emelése szándékolatik: ezen ügyet a sérelmek s az országgyűlésen egyházunkat érdeklőleg előforduló ügyek tárgyában kiküldött egyetemes bizottsághoz teszi át; egyszersmind azon utasításokhoz, melyekkel ezen bizottság eddig ellátott, jelen fontos ügy alkalmával azon további utasítást kapcsolja, hogy ezen ügyet éber figyelemmel kísérvén, egyházunk önkormányzati szabadságának, jogainak s érdekeinek védelmére, mind a törvényhozásnál, mind a kormánynál tegye meg a szükséges lépéseket és szükség esetén rendkívüli egyetemes közgyűlés összehívásáról gondoskodjék.

Mind inkább égető szükségé válván továbbá, hogy szabadságunk egyik biztosítékául az 1848. 20. t. cikkben kimondott teljes jogegyenlőség és viszonyosság valósuljon: utasítatik a bizottság, hogy ez irányban is fokozott buzgósággal kezdje meg újra működését.

Utasítatik végre, hogy mindezen eljárásában megállapodásait a testvér helv. hitv. egyház ezen ügyben működő megbizottaival is tudatva, a testvér egyház támogatását s együttes eljárását megnyerni s a közös célra reformált testvéreinkkel karöltve működni igyekezzenek.

Kiadta Budapesten, 1879. szept. 13-án. Dr. György Elek egyet. vil. főjegyző.

A Debreczenben f. évi szept. 10. s több napjain tartott ref. konventen Filó Lajos beszéde a missió ügyében.*)

A bizottság javaslatát nem tehetem egészen magamévá, mely azt mondja, hogy nem látja az időt és körülményeket alkalmasoknak egy országos missiói bizottságnak megalakítására. Nem fejt ki egészen, és nem indokolja a bizottság, hogy melyek azok a körülmények, melyek ennek az ártatlan és vallásos életünk oly mélyébe benyúló kérdésnek keresztül vitelét gátolják. Főt. és mélt. konvent! a tegnapi nappal a cselekvés terére lépett a konvent s nem kíván minden dolgot a bizonytalan időben összejövendő zsinatra odábozni, hanem addig is kíván intézkedni s a közös ügyeket ha épen egész mértékben nem oldhatja is meg, legalább a zsinati munkálkodásnak ut-egyengetője akar lenni. A missiói ügygel kell, hogy foglalkozzék a zsinat; és ha mi a missiói ügy egyetemes kérdésével a zsinatig nem foglalkozunk, akkor nem teszszük meg, nézetem szerint, azt a mit épen a munkálat elő része e tekintetben kíván.

Főt. konvent! Minden egyházkerületben — legalább a dunáninneni és a dunántuli egyházkerületben — nemcsak meg vannak már alkotva ezek a missiói bizottságok, hanem tényleg működnek is, mert vannak úgy egyik, mint másik superintendentiában elszórva egyes ref. egyletek, vagy gyülekezetek, melyek önmaguktól nem bírják magokat fentartani

*) E tárgyánál és alakjánál fogva egyiránt jeles beszédet habár kissé későn is, közölni jónak láttam. Szerk

s mások segítségére szorulnak. Tehát tényleg a dunántuli superintendencia a missió kérdéssel foglalkozik és kell is, mert ha nem foglalkoznák, akkor mi a diasporákban levő hitrokonainknak életben maradására azokat az intézkedéseket elmulasztanók, melyek egyházkerületünk magasztos feladatához tartoznak. — Főt. konvent! nem volna-e sokkal jobb, hogy mikor minden egyéb közügyeinkre nézve egyetemes intézkedések történnek, ilyen egyetemes intézkedés történjék a missiói intézkedésre nézve is. Nem úgy lebeg ez előttem, mintha ez által mozgalmakat akarnék előidézni, melyek által a hitfelekezeti viszony gyöngédtelenül érintetnék, nem így lebeg ez előttem, hanem vannak nekünk úgy a Bánság szélső részében, mint Szlavóniában, Horvátországban reform. egyleteink, melyeket ha maga az összes reformátusság fel nem karol, okvetlenül elvesznek. Főt. konvent! ha nekünk vallásos tartozásaink megvannak a moldva-oláhországi hitrokonaink irányában, és szükségesnek tartjuk, hogy ottani hitrokonainkról gondoskodjunk, nyujtsuk számokra azon erkölcsi és anyagi eszközöket, melyek által ő bennök az erkölcsi és vallásos élet fentartassék . . . nincsen-e kettőzött mértékben ezen tartozásunk azon hitrokonaink irányában, kik saját hazánk területén szétszórva vannak. Így állván a dolog én teljes mértékben nem látom át, hogy a konvent, ha egyéb közügygel foglalkozik, miért ne tekintené hivatása körébe tartozónak ezt a missiói ügy kérdését is. — Azt mondja ugyan a bizottság javaslata, hogy így csak általánosságban részletes terv nélkül nem kívánja tárgyalni, hanem ha előtte részletes tervezet áll. De vannak bizonyos eszmék, melyek részletes tervezés nélkül is hatnak. Én nem azt várom, hogy egyes ember adjon nekünk tervezetet, hogy ezen a téren az összes superintendentiák mit és hogyan volnának teendők, — sőt ha egy egész kész tervezetet adott volna be egyes tag, ez véleményem szerint, merészség lett volna, — hanem igenis szükségesnek látnám azt, hogy az eszme, az ügy itt a főtiszt. konvent által karoltassék fel. — Elég, ha az idea megvan említve; a konvent a missió ügynek fontosságát kimondotta már, sőt az egyh.-kerületek is a missió ügyét már korábban is a konvent körébe utasították; s vajjon nem tennék-e mi hasznos szolgálatot a zsinatnak, ha mint egyéb tárgyakra nézve, úgy ebben is a szükséges előmunkálatokat megtennők és maga ez a konvent intézkednék arról, hogy nemcsak egy megfelelő tervezet készüljön, hanem a gyakorlat terén egyszersmind az intézkedések megtéessenek. Így levén a dolog, bátor vagyok kijelenteni, hogy én a pártolás végett beterjesztett, de a bizottság által ez idő szerint mellőzendőnek nyilvánított indítványt magamévá teszem és ezt az indítványt azon alázatos kérelemmel pótolom, méltóztassék kimondani azt: hogy ez olyan egyetemes érdekű ügye a konventnek, a melylyel valamint eddigelé foglalkozott, úgy kíván a jövőre nézve is foglalkozni. Hanem, hogy mily irányban kell ezt tenni, és hogy egyöntetű lehessen az intézkedés, czélszerűnek vélem, hogy e tekintetből a konvent egy bizottságot alkosson, mely ezzel foglalkozva a tervet elkészítse és a következő konventi összejövétel alkalmával a maga részéről általános tervezetet nyujtsa be. Ezt vagyok bátor a konvent becses figyelmébe ajánlani.

A debreczeni reform. egyházban a presbyteriumválasztás ügye.

A debreczeni ref. egyházban a presbyterium ujjaalakítása ügyében fölmerült viszály és egyenetlenség megszűnt és elenyészett, mert a f. hó 21-én tartott egyháztanács megértve a főtiszt. tiszántuli ref. egyházkerület azon atyai óhaját, hogy az irás eme szavaiként: „*mig uton vagy, mielőtt a bíróhoz érnel, békílj meg a te atyádfiával*“: igyekeztek a vitás ügyet házilag elintézni, s ez által a nagy multu s fényes jövőjű egyháznak, magyar Sionunknak, dicsekvésünknek és büszkeségünknek eltűnt békéjét visszaállítani, a szeretet és békeség elvének hódolva: föltétlen új választást rendelt el. — Most tehát a választási joggal bíró egyháztagokon áll, hogy minő egyénekből alakuljon meg a jövő presbyterium. — Bizonyára a választóknak több szempontot figyelembe kell venni, midőn a presbyterek névsorát megalkotják. Mert a debreczeni egyház presbyteriuma fontos teendők végezésére van elhivatva. Ugyanis eltekintve azon körülménytől, hogy a debreczeni egyháztanács kezelése alá több mint 570 ezer forint töke tartozik, melynek épségben fenntartásáért, a bejövő kamatoknak a hagyományozók akarata tiszteletben tartása mellett a rendelt célra leendő felhasználásáért ugy a kegyes alapítók emléke, mint a jövő iránt is nagy felelősséggel épen az egyháztanács van erkölcsileg elkötelezve: a több mint 30 elemi iskolának közvetlen gondja, azokra való felügyelet és ellenőrzés mulaszthatlan és elodázhatlan teendőként nehezül reá. Továbbá a debreczeni egyház, a főiskola közvetlen kormányzatába és igazgatásába is jelentékeny befolyással bír; a főiskolai tanárok választásánál ép oly jogot gyakorol, mint maga a főtiszt. egyházkerület, tehát 8 szavazata van; főgondnoka az egyházkerületi tanácsnak rendes szavazati joggal bíró tagja, ép oly jogkörrel, mint az egyházmegyei segédgondnokok; a főiskolai gazdasági tanácsnak — mely az anyagi ügyeket intézi és vezérli — állandó elnöke; mint a collégium helyi gondnoka az iskolai feltörvényszékekben is midőn t. i. tanuló kiutasításáról vagy kiltatásáról van szó, ő van hivatva elnökölni. A főiskolai gazdasági tanácsba az elnökön kívül a debreczeni egyház presbyteriuma még 4 tagot választ és küld ki, kik ott az egyházat képviselik. A debreczeni egyházmegye gyűlésein is 5 lelkipásztoron kívül még ugyanannyi tag által foly be a tanácskozásokba és végzések hozatalába.

Nagyszerű jogok és kötelességek ezek! de a mint már az elsorolt ügyek mutatják, a debreczeni egyház presbyteriuma megalkotásánál nem elég csak a jóakaratra, egyházas buzgóságra tekintettel lenni, midőn egyes egyénekre adjuk szavazatainkat, hanem figyelemmel kell lenni a hivatottságra, szakszerű képzettségre is, hogy t. i. jelentékeny számmal foglaljanak helyet a presbyteriumban olyan egyének, kik gazdasági ügyekhez, azoknak gyakorlati kezeléséhez, a birtokviszonyokhoz elméletileg teljesen értsenek; a nevelési ügyek intézésére ismét olyanok állitassanak, kik valódi szakértelemmel tudják azokat megítélni és rendezni. — Épen azért aligha volna szerencsétlenebb felfogás és eljárás mint az, ha a debreczeni egyháztanács megalkotásánál az ügyvédek, tanárokat, városi hivatalnokokat, kereskedőket szántsándékkal kihagynák s helyettök merőben egyszerű kézművesek és földmivelőkből alkottatnék meg az egész presbyterium. Egy kisebb egyházközségben ilyen egyénekből választott presbyterium is kellő sikerrel elintézheti az egyház ügyeit; de az itt a debreczeni egyház nagy hátránya nélkül nem történhetnék meg.

Végezetre a most megalakulandó presbyteriumnak egy igen fontos kérdés szerencsés megoldását is meg kell kíséreni t. i. a debreczeni egyháznak az egyházmegyéhez és kerülethez való viszonyát törvény által kell immár szabályozni. A mi — legalább az én egyéni nézetem szerint — csak akkor lesz sikerrel megoldva, ha a debreczeni egyház egy önálló egyházmegyét fog képezni; főgondnoka már a nélkül is joggyakorlatában van az egyházmegyei segédgondnoki

teendőknek, sőt bizonyos tekintetben azt lehet mondani, hogy nagyobb és szélesebb a jogköre amazokénál főképp a főiskola ügyei intézésénél. De rendszeresen szabályozni kell a presbyterium választása módját is. Epen ennél fogva mi helyt létrejön az új egyháztanács, egy küldöttséget kell ki nevezni az egyháztanács czélszerűbb választási módozatának megállapítására, hogy az ilyen-féle megrázkódásoktól, félreértésekből származó kellemetlenségektől meg legyen kímélve a debreczeni nagy jelentőséggel bíró egyháznak békéje és nyugalma.

Kimondatott tehát az új szavazás! értsük meg annak horderejét! a keresztyéni szeretet, bölcsesség és egyházunk iránti hűség legyenek vezérelvek, melyek irányozzák a szavazók működését!

Egy presbyter.

Tanrend

a magyarországi reformátusok debreczeni főiskolája akadémiai tanszakaiban az 1879/80-iki tanév első felében.

I. A hittanszakban.

„Héber nyelv elemei“ naponkint d. e. 9—10 óráig. V. terem **Menyhárt János.**

„Új szövetség magyarázat.“ (A philippibeliekhez és a Timotheushoz irt levelek magyarázata) hétfőn, kedden, csütörtökön, pénteken, d. u. 2—3 óráig. V. terem. **Menyhárt János.**

„Keresztyén erkölcsstan.“ hétfőn, kedden, szerdán, d. e. 9—10 óráig. III. terem. **Tóth Mihály.**

„Egyházsónoklattan.“ csütörtökön, pénteken, szombaton, d. e. 9—10 óráig. III. terem; hétfőn, csütörtökön, d. u. 4—5 óráig. V. terem. **Tóth Mihály.**

„Theologiai tudományok encyklopaediája.“ hétfőn, kedden, csütörtökön, 4—5 óráig. I. terem. **Tóth Sámuel.**

„Symbolika.“ naponként 8—9 óráig. IV. terem **Tóth Sámuel.**

„Jézus élete.“ kedden, csütörtökön, pénteken, 10—11 óráig. IV. terem. **Tóth Sámuel.**

„Ó szövetségi történelem.“ hétfőn, szerdán, pénteken, d. e. 11—12 óráig. IV. terem. **Balogh Ferencz.**

„Ker. egyháztörténelem.“ I. korszak, csütörtökön, pénteken, szombaton, d. e. 10—11 óráig. I. terem **Balogh Ferencz.**

„Ker. egyháztörténelem.“ III. korszak; hétfőn, kedden, szerdán, d. e. 10—11 óráig. I. terem. **Balogh Ferencz.**

„Hitnézetek története.“ hétfőn, kedden, pénteken, d. u. 3—4 óráig. I. terem. **Balogh Ferencz.**

„Héber régiségtan.“ szerdán, pénteken, d. e. 11—12 óráig. V. terem. **Csák János.**

„Ó szövetség magyarázat“ (Mikeás profecziája és a 72—77 zsoltárok magyarázata) hétfőn, kedden, csütörtökön, pénteken, d. e. 7—8 óráig. I. terem **Csák János.**

„Gyakorlati biblia magyarázat.“ kedden, szombaton, d. e. 11—12 óráig. V. terem. **Csiky Lajos.**

Belmissio, szombaton, d. e. 10—11, csütörtökön d. e. 11—12 óráig V. terem. **Csiky Lajos.

„Vallásbölcsészet“ (Vallás történelmi rész) hétfőn, szerdán, d. e. 10—11 óráig. IV. terem. **Csiky Lajos.**

*Egyházjog“ (lásd a jog- és államtudományi szakban.)

*Rendszeres bölcsészet. (Lásd a bölcsészeti szakban.)

*Ókori bölcsészettörténelem. " " "

*Nevelés és tanítástan. " " "

II. A jog- és államtudományi szakban.

„Bevezetés a jog és államtudományokba.“ hétfőn, kedden, csütörtökön d. e. 9—10 óráig. I. terem. **Kassay Sámuel.**

„Római jog története és institutioi.“ naponként d. e. 7—8 óráig. VI. terem. **Dr. Kovács Sándor.**

„Magyar alkotmány- s jogtörténet,“ hétfőn, kedden, szerdán, d. e. 8—9 óráig. I. terem. **L i s z k a Nándor.**

„Jogbölcészlet,“ hétfőn, kedden, csütörtökön, pénteken, d. u. 3—4 óráig. III. terem. **T h ó t Ferencz.**

„Nemzetgazdaságtan,“ hétfőn, kedden, szerdán, csütörtökön, pénteken szombaton, d. e. 11—12 óráig, pénteken d. u. 4—5 óráig. III. terem. **B u z á s Pál.**

„Magyar polgári jog,“ naponként, d. e. 9—10 óráig. IV. terem. **K a l l ó s Lajos.**

„Alkotmányi- és kormányzati politika,“ hétfőn, kedden, szerdán, csütörtökön, pénteken, d. e. 11—12 óráig. I. terem. **L i s z k a Nándor.**

„Pénzügytan,“ hétfőn, kedden, csütörtökön, d. u. 4—5 óráig, III. terem. **B u z á s Pál.**

„Egyházi jog,“ hétfőn, kedden, csütörtökön, pénteken, d. u. 3—4 óráig. VI. terem. **D r. K o v á c s Sándor.**

„Büntető jog,“ hétfőn, kedden, szerdán, csütörtökön, pénteken, d. e. 11—12 óráig. VI. terem. **K ö r ö s i Sándor.**

„Törvénykezési eljárás peres és perenkívüli ügyekben,“ hétfőn, kedden, csütörtökön, pénteken, d. u. 4—5 óráig. IV. terem. **K a l l ó s Lajos.**

„Osztrák polgári magánjog,“ hétfőn, kedden, csütörtökön, pénteken, d. u. 3—4 óráig; szombaton d. e. 11—12 óráig. IV. terem. **K ö r ö s i Sándor.**

„Európai statisztika,“ pénteken szombaton d. e. 9—10 óráig. VI. terem. **K a s s a y Sámuel.**

„Államszámviteltan,“ hétfőn, kedden, csütörtökön, pénteken, d. u. 2—3 óráig. I. terem. **K a s s a y Sámuel.**

„Bányajog,“ csütörtökön, pénteken. d. e. 8—9 óráig. I. terem. **L i s z k a Nándor.**

„Törvényszéki orvostan,“ szerdán, szombaton, d. e. 9—10 óráig I. terem. **D r. T ö r ö k József.**

„Népszámlálás,“ szerdán d. e. 10—11 óráig. VI. terem. **K a s s a y Sámuel.**

„Összehasonlító jogtudomány,“ (magyar- s angoljog; I. folytatás) hétfőn d. u. 5—6 óráig. V. terem. **K a l l ó s L.**

„Okori bölcészettörténelem“ (lásd a bölcészeti szakban.)

„Ker. egyháztörténelem“ (lásd a hittanszakban.)

III. A bölcészeti szakban.

„Rendszeres bölcészlet“ (alpbölcészlet és ismerettan) hétfőn, kedden, szerdán, d. e. 8—9 ó. III. t. **T h ó t Ferencz.**

„Okori bölcészlet történelme,“ csütörtökön, pénteken, szombaton, d. e. 8—9 óráig. III. terem. **T h ó t Ferencz.**

„Jogbölcészlet,“ (lásd a jog- és államtudományi szakban.)

„Általános nevelés- és tanítástan,“ hétfőn, kedden, szerdán, d. e. 10—11 óráig. III. terem. **O s t e r l a m m Ernő.**

„Törvényszéki orvostan“ (lásd a jog- és államtudományi szakban.)

„A teremtés történelme geológiai szempontból,“ hétfőn, kedden d. u. 2—3 óráig. III. terem. **D r. T ö r ö k József.**

„Keleti nyelvészet“ hetenként 3 és:

„Összehasonlító nyelvtudomány,“ hetenként 3 órában, a betegen távollevő előadó tanár **L u g o s s y József** által később meghatározandó időben és teremben.

„Latin irodalom, Terentius „Andria“ című vigjátékának magyarázata és fordítása. Kedden, csütörtökön d. u. 5—6 óráig. III. terem. **L e n g y e l Zsigmond.**

„A magyarországi prot. iskolák és tanügy története“ hétfőn, d. u. 5—6 óráig az első csütörtökön d. e. 11—12 óráig a IV. teremben. **G é r e s i Kálmán.**

„Angolnyelv“ I. tanfolyam. Hétfőn, szerdán. pénteken d. e. 7—8 óráig. IV. terem. **C s i k y Lajos.**

„Angolnyelv“ II. tanfolyam. Hétfőn, csütörtökön, d. u. 5—6 óráig. IV. terem **C s i k y Lajos.**

„Felsőbb egyenletek“ kedden, d. u. 4—6 óráig IV. terem. **B é k é s i Gyula.**

„Franczianyelv.“ I. tanfolyam. Hétfőn, csütörtökön d. u. 4—5 óráig a VI. teremben, kedden d. u. 4—5 óráig az V. teremben. **B u r r y György.**

„Franczianyelv.“ II. tanfolyam. Szerdán és szombaton d. u. 2—3 óráig. IV. terem. **B u r r y György.**

„Neveléstan ember — séllettani alapon, kedden d. e. 8—9 óráig. V. terem. **Z i m m e r m a n n Gyula.**

„Németirodalom. Középfel német nyelv. „Sudrun“ szombaton d. e. 8—9 óráig. V. terem. **Z i m m e r m a n n Gyula.**

„Görög-latin mythologia,“ pénteken d. u. 4—5 óráig. V. terem **K r i s t ó f Iános.**

„Logika“ különös tekintettel a metaphysikára, s a jog- és államtudományokra, csütörtökön, pénteken d. e. 10—11 óráig. VI. terem; **D r. V e l l e n t s z e y Mór.**

„Történetbölcészlet, kedden, pénteken, d. u. 5—6 óráig. IV. terem. **D r. V e l l e n t s z e y Mór.**

Jelentés a debreczeni ref. főiskolai hittanhalgatók Önképző társulatának köréből.

Önképző társulatunk Nt. Balogh Ferencz felügyelő tanár ur jelenléte alatt, szept. hó 16-án tartá alakuló közgyűlését, melyen a már megkezdődött 1879/80 iskolai évre a társulati tisztviselők megválasztásával, ujonann szervezkedett. Elnökké választott: **Kiss Bertalan**, esküdt felügyelő s segéd tanár.

Ezek szerint tehát társulatunk az eddig is követett tiszta evangéliumi alapon már megkezdte működését; vajha buzgóságát siker koszoruzná! Hetenkint 2 gyűlést tart jelenleg is; u. m. elméletit és gyakorlatit; amannak tárgya a hittanszaki és neveléstani tudományokban leendő kölcsönös képzés, mű-felolvasások és- bírálatok, általában pedig eszmecserek útján; emennek pedig a szónoki gyakorlottság elsajátítása, úgy az imázásban, mint az egyházi beszédek elmondásában.

Azonban ez évben új s haladással biztató mozzanat kezdődik társulatunk életében; nevez-tesen „Közlönyét,“ — mely eddig 8—10 számban, könyomatolva jelent meg évenként, — most már nyomtatásban fogja kibocsátani. Felkérjük itt egyszermind társulatunknak a közel multban volt tagjait s általában mind azon rokon keblűeket, kik szerény működésünk iránt némi érdekeltséggel viseltetnek, hogy megindulandó lapunkat, egyleti életünk s munkálkodásunk ezen kised s új bizonyítékát, pártolni kegyeskedjenek; — ha nem is új dolgokat és eszméket, de legalább a tudományért égő ifjui lelkes munkásságnak jeleire fog benne találni a szives olvasó.

Előfizetési díj, helyben 1 frt 50 kr. — postán küldve 1 frt 70 kr. az egész év folyamára. Megjelenend a lap 8 számban (az egész isk. év alatt) az első szám pedig a jövő október hó közepén bocsátatik közre. Kéretnek a t. előfizetők, előfizetési összegeiknek 2 hét lefolyása alatt, fentjelzett társulati elnök **Kiss Bertalan** urhoz leendő elküldésére, hogy a nyomtatandó példányok számát illetőleg tájékozva legyünk. Debreczen, 879. szept. 23.

Kiss Bertalan elnök, **Dicsőfi József** társulati főjegyző.

Felhívás. A debreczeni főiskolának azon egykori növendékei, kik a hittani pályát az 1868/9-iki iskolai évben végezték be, írásos szerződésükben kötelezték magukat, hogy 1879. október 9-én együtt ünneplik meg Debreczenben tanuló pályájuk bevezetésének 10 éves emlékét. Midőn eme kötésre baráti szeretettel emlékeztetjük volt tanuló társainkat: — mint debreczeni lakosok — kedves kötelességünknek ismerjük egyenkint és összesen felhívni őket, hogy ama találkozáson — családjuk tagjaival együtt — sziveskedjenek megjelenni. Debreczen, 1879. szept. 20. *Beczner Frigyes* reál isk. tanár. *Elek Lajos* gymn. tanár.

A csillaggal (*) megjegyzett előadások az illető tanszak hallgatóira — a keresztyén egyháztörténelem a joghallgatók közül a protestánsokra — nézve szintén kötelezők.

A kettős csillaggal (**) megjegyzett előadások szabad választás alá esnek, az angol nyelv. I. tanfolyama azonban kötelezett tantárgy a hittanszak I. évfolyamában.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: **Joo Istvan.**

Főmunkatársak:

Toth Sámuel.

Békési Gyula.